

OBNOVA

ČASOPIS ZA KULTURU, DRUŠTVO I POLITIKU

TEMA BROJA:
KOMUNIZAM I SOCIJALIZAM

Broj 13

Zagreb, listopad 2020.

Obnova
Časopis za kulturu, društvo i politiku

Nakladnik

Udruga „Obnova“
Ogranak Matice hrvatske u Velikoj Gorici

Za nakladnika

Marko Paradžik

Glavni i odgovorni urednik

Marko Paradžik

Voditelj uredništva

Davor Dijanović

Uredništvo

Goran Dejanović

Edin Muftić

Marin Sabolović

Urednik rubrike „Umjetnost“

Ante Brešić Mikulić

Tajnica uredništva

Nera Meštrović

Znanstveni odbor

dr. sc. Krunoslav Brčić-Kostić, Institut „Ruđer Bošković“
doc. dr. sc. Tado Jurić, Hrvatsko katoličko sveučilište
prof. dr. sc. Stipe Kutleša, Institut za filozofiju
doc. dr. sc. Petar Tomev Mitrikeski, Fakultet filozofije i religijskih znanosti

Recenzenti

prof. dr. sc. Tihomir Hunjak, professor emeritus

prof. dr. sc. Mijo Korade, professor emeritus

doc. dr. sc. Vlatka Vukelić

dr.sc. Matijas Baković

Lektura

Tihana Pšenko Miloš

Grafički dizajn, prijelom i priprema za tisak

Tomislav Mustać

Fotografije uz članke vezane uz temu broja

Nera Meštrović

Tisak

Tiskara Zebra

ISSN

1849-0697

Mrežne stranice

www.obnova.com.hr

E-pošta

casopis.obnova@gmail.com

Autori

Dominik Andreić, univ. bacc. hist.dominik.andreic.hr@gmail.com
Goran Andrijanić, mag. novinarstvagoranan@gmail.com
Lucian Borić, mag. croat. boriclucian@gmail.com
Ante Brešić Mikulić, mag. art. ante.b.m@hotmail.com
Anton Cetin, akademski slikar.....acetineve@sympatico.ca
Ivan Knezović, student prava.....ivanknezovic92@gmail.com
Damir Kopljar, bacc. hist.damirhua wei 14@gmail.com
Andrej Kozina, univ. bacc. croat. et phil. akozina2@gmail.com
Dino Ljubić, univ. bacc. ing. naut. uvelavristina@gmail.com
Leo Marić, mag. hist.leomarić91@gmail.com
Franjo Matanović.....franjomatanovic@gmail.com
Danijel Mataković, student ekonomije.....danijelmatakovic@gmail.com
Nera Meštrović, mag arch., mag. ling.nera.mestrovic@gmail.com
Ivo Mišur, mag. ing. ivo.misur@gmail.com
Ivan Novokmet, mag. nov.....ivannovokmet88@gmail.com
Marko Paradžik, mag. iur.theodospara@gmail.com
Ivan Pepić, mag. pol., mag. stud. eur.ivan.pepic@idpi.ba
Igor Petrić.....igorpetric1@gmail.com
Davor Stipan, mag. hist. art.....davorstipan@gmail.com
Dražen Stojanović, vjeroučitelj.....drazen_rama@hotmail.com
Dominik Tomić, student PMF-adominiktomic848@gmail.com
Jure Trutanić, mag. hist., mag. paed.....jure.trutanicfst@gmail.com
Mate Vodarević, mag. iur.

SADRŽAJ

	Riječ urednika	7
TEMA BROJA	Goran Andrijanić RAZGOVOR S RYSZARDOM LEGUTKOM	14
	Dominik Tomić SOVJETSKA RUSIFIKACIJA SREDNJE AZIJE	23
	Damir Kopljar RAZGOVOR S JOSIPOM MIHALJEVIĆEM	37
	Leo Marić SOCIALISM ACROSS THE IRON CURTAIN: SOCIALIST PARTIES IN EAST AND WEST AND THE RECONSTRUCTION OF EUROPE AFTER 1945 (JAN DE GRAAF)	47
	Marko Paradžik RAZGOVOR S VLADIMIROM ŠUMANOVIĆEM	58
	Lucian Borić POVLJEST GOLOG OTOKA (MARTIN PREVIŠIĆ)	69
	Dominik Andreić RAZGOVOR S JOSIPOM JURČEVIĆEM	80
RAZNO	Ivan Knezović CARL SCHMITT, MARAKEŠKI SPORAZUM I ISTANBULSKA KONVENCIJA	107
	Ivan Pepić HAŠKI KRIVOLOV: ANALIZA DOKAZA O CILJEVIMA ZAJEDNIČKOGA ZLOČINAČKOGA POTHVATA U PREDMETU IT-04-74 (MIROSLAV TUĐMAN)	128
	Anton Cetin PRIKAZ RADOVA	145
UMJETNOST	Dino Ljubić THE LAST DOOR - PIKSELIZIRANI SVIJET LOVRCRAFTA I LYNCHA	157
	Ante Brešić Mikulić STAROKATOLIČKA CRKVA U BOGOMOLJU NA OTOKU HVARU	160
	Andrej Kozina 1917.	170
	Nera Meštrović URBANO ISTRAŽIVANJE – KOMENTAR UZ FOTOGRAFIJE 13. BROJA OBNOVE	177

Davor Stipan BOTTICELLI	189
Davor Stipan ASSUNTA	193
Ivo Mišur CRTICE S ISTOKA	197
Dominik Tomić QUIANG	213
Danijel Mataković ZEMLJA JE BILA CRVENA	218
Mate Vodarević ANTIŠA	220
Franjo Matanović IZNAD SUMRAKA	232
Igor Petrić SPOZNAJA NEMOGUĆEG - (PUTOVANJE KROZ PROŠLOST, MALO LIJEVO, MALO DESNO I NATRAG)	233
Dominik Tomić U ŠETNJI KRAJ MARXOVA EPITAFI	237
Franjo Matanović OGLEDALO U KOMUNIZMU	239
Jure Trutanić ANTEMURALE CHRISTIANITATIS	240
Ivan Novokmet OJ SINE RODA HRVATSKOGA	241
Jarmila Gospodnetić RIBOLOVAC	242
Dražen Stojanović MEMENTO MORI	244

CARL SCHMITT, MARAKEŠKI SPORAZUM I ISTANBULSKA KONVENCIJA

Autor: **Ivan Knezović**¹

Sažetak: Glavni cilj ovoga rada jest izložiti osnovne ideje filozofije Carla Schmitta: razlikovanje prijatelja i neprijatelja kao temelj politike, pojam *Nomosa* kao jedan od temelja postojanja

političke zajednice i otežanost postojanja neutralnoga i nepristranoga odlučivanja u međunarodnom pravu. Uz to, kroz njegovu filozofiju promotriti Istanbulsku konvenciju i Marakeški sporazum.

Ključne riječi: *Carl Schmitt, pojam političkog, Nomos, međunarodno pravo, Marakeška deklaracija, Istanbulska konvencija*

1. Uvod

Mnoga zbivanja i struje suvremene politike i prava teško je objasniti. Mnoštvo faktora, poput globalizacije, stvaranja međunarodnih organizacija, partikularnih interesa privatnih i javnih velikih

¹ student prava, ivanknezovic92@gmail.com

igrača te odnosa moći među njima stvaraju kaotičnu sliku. U tom kaosu mnogi teoretičari razrađuju svoje sustave kojima pokušavaju objasniti te pojave i brane svoje ideološke pretpostavke. Autor za kojega držim da nudi najbolja objašnjenja problema međunarodnoga prava, ideologije i politike njemački je pravnik i filozof Carl Schmitt. Držim da je zanimljiv iz više razloga. Jedan je od njih taj što je nasljedovatelj struje katoličke političke misli koja se suprotstavlja tekovinama liberalizma svih vrsta. Ova struja pod snažnim je utjecajem u prvom redu sv. Augustina i njegovoga pogleda na čovjeka kao u svojoj biti palo biće koje bez Božje milosti uvijek bira sukob i nasilje. Sv. Augustin čini temelj razmatranja kontrarevolucionarnoga filozofa Josepha de Maistrea, koji je sam snažno utjecao na Schmittov pogled na politiku. Uz de Maistrea snažan utjecaj provodi i Juan Donoso Cortes, španjolski konzervativni filozof. U ovom tekstu pokušat ću prije svega objasniti osnovne pojmove u njegovoj filozofiji, zainteresirati čitatelja za daljnje proučavanje ovoga velikoga mislioca i primijeniti njegovu misao na teme koje su važne široj javnosti. Tu mislim na Istanbulsku konvenciju i masovne migracije u Europu, koje svoju pravnu snagu odnedavno vuku iz Globalnoga kompakta o sigurnim, urednim, uređenim i regularnim migracijama (u ostatku teksta Marakeški sporazum). Sa stajališta Carla Schmitta, možemo reći da su ova dva dokumenta samo krunski primjer temeljnih problema liberalizma, u kojem je temeljeno suvremeno međunarodno pravo.

William Hooker, stručnjak za misao Carla Schmitta, opisuje ga kao jednoga od najdubljih i najplodnijih teoretičara međunarodnoga poretka u dvadesetom stoljeću. Uspješno je predviđao i pratio političke promjene u međunarodnom poretku, kroz iznimno širok i strogo konzervativan pogled na svijet. Razmatrao je probleme sin-

tetizirajući povijest, politiku, teologiju i pravo. Njegov je način gledanja na globalnu politiku, ako ništa više, vrlo inovativan.¹

2. Pojam političkog

Schmitt je nasljednik kontrarevolucionarne i antiliberalne katoličke misli u dvadesetom stoljeću. Ono što karakterizira ovu struju misli jest snažan osjećaj za estetiku politike i promatranje života kroz vrlo pesimističnu, snažno augustinovsku leću. Ovaj osjećaj de Maistre, kojega Schmitt u ovom nasljeđuje, vrlo jasno izražava u svojem najčitanijem djelu, „Considerations on France“:

„Nažalost, povijest dokazuje da je rat, u određenom smislu, uobičajeno stanje čovječanstva, što je reći da ljudska krv mora teći bez prestanka negdje ili drugdje na svijetu i da je za svaku naciju mir samo predah.“²

Schmitt sukob proširuje na sva područja života. Postulira ga kao temeljni odnos između društvenih skupina. Tako političko opisuje kao:

„Posebno razlikovanje u političkom na koje politički čini i motivi mogu biti svedeni jest ono na prijatelja i neprijatelja.“³

¹ William Hooker, *Carl Schmitt's International Thought*, Cambridge University Press, New York; (2009), 3.

² Joseph de Maistre, *Considerations on France* (prev. Richard A. Lebrun), Cambridge University Press, Cambridge, (2003), p. 23. „Unhappily, history proves that war is, in a certain sense, the habitual state of mankind, which is to say that human blood must flow without interruption somewhere or other on the globe, and that for every nation, peace is only a respite.“

³ Carl Schmitt, *The Concept of the Political* (prev. G. Schwab), University of Chicago Press, Chicago (1996), 27. „The specific political distinction to which political actions and motives can be reduced is that between friend and enemy.“

Osnove političkog su, prema Schmittu, zajednica koja samu sebe prepoznaje kao takvu, moć za mobilizaciju iste i rat, koji je ishod sukoba. Tko je neprijatelj u ovom smislu zapravo nije bitno, niti mora biti opravdano. Zajednica za sebe odlučuje s kim je u sukobu. Zašto je baš jedna skupina neprijatelj drugoj ne može se razumjeti iz vanjske perspektive, već iz unutaršnjega života pojedinaca i nekoga danoga društva.⁴ Logika odabira neprijatelja nešto je s čime se specifično ne bavi, ona se prepoznaje sa stajališta samoga političkoga tijela. Samim postojanjem skupine žele svoje nastaviti postojanje. Zato zaključuje sljedeće:

„Samo sudionici mogu ispravno prepoznati, razumjeti i donijeti sud o konkretnoj situaciji i razriješiti stanje ekstremnoga sukoba.“⁵

Schmitt pretpostavlja viziju društva kao organizma, a ne kao puke nakupine pojedinaca. Društvo, to jest zajednica, nije arbitrarna, ne nastaje dogovorom ili na temelju pukoga interesa, već je utkana u čovjekovu narav. Ono što motivira ljude na žrtvovanje vlastitih života u ratu, za zajednicu, njihovo je implicitno prihvaćanje ovoga modela ljudskoga postojanja. Politika ne postoji između privatnih građana, već skupina. Schmitt u „Pojmu političkog“ piše:

„Razlikovanje prijatelja i neprijatelja označava najintenzivniju povezanost ili odvojenost, zajedništvo ili animozitet. Može postojati teoretski i praktično, bez potrebe da povlači sve moralne, estetske, ekonomske i druge razlike. Politički neprijatelj ne mora biti moralno zao ili estetski ružan, ne treba se pojavljivati kao ekonomska konkurencija i čak može biti netko s kim će poslovanje biti probitačno. Ali on je, neovisno, onaj drugi, stranac, te je dovoljno da

⁴ Hooker, *Carl Schmitt's International Thought*, 14

⁵ Hooker, *Carl Schmitt's International Thought*, 27. „only the participants can correctly recognise, understand and judge the concrete situation and settle the extreme case of conflict.“

je po svojoj naravi, na posebno izrazit način, egzistencijalno nešto drukčije i strano, tako da je u ekstremnim slučajevima sukob s njim moguć.“⁶

Podjela na prijatelja i neprijatelja jest javna i time u određenom razdoblju vezana uz državu.

Kasnije shvaća da je ova podjela nepotpuna. Država je zaista u određenom razdoblju bila najvažnija mjera podjele na prijatelja i neprijatelja. Ona to javno određuje kao nositelj „javnoga morala i nacionalnoga karaktera.“⁷

Međutim, novi uvjeti dovode do promjene unutar njegove misli. Tako Hooker komentira:

„S vremenom, Schmitt se odmakao od intimne veze politike s modernom državom i uvijek prepoznavao da je država povijesno kontingentan oblik političkoga izražavanja. U 1940-im i 1950-im, Schmitt je posvetio mnogo truda razmatranju budućih društvenih međuodnosa koji mogu nadići državu kao dominantnu osnovu javnoga neprijateljstva. U ovom smislu, politika je neovisna kategorija

⁶ Schmitt, *The Concept of the Political*, 26.

„The distinction of friend and enemy denotes the utmost degree of intensity of a union or separation, of an association or dissociation. It can exist theoretically and practically, without having simultaneously to draw upon all those moral, aesthetic, economic, or other distinctions. The political enemy need not be morally evil or aesthetically ugly; he need not appear as an economic competitor, and it may even be advantageous to engage with him in business transactions. But he is, nevertheless, the other, the stranger; and it is sufficient for his nature that he is, in a specially intense way, existentially something different and alien, so that in the extreme case conflicts with him are possible.“

⁷ Carl Schmitt, *Political Romanticism* (prev. G. Oakes), MA: MIT Press, Cambridge, (1986), 61, „public morality and national character“.

koja pokušava izraziti najosnovnije pojave čovjeka u društvu.“⁸

Na temelju ovoga možemo tvrditi da u suvremenim uvjetima Schmittove teze pojašnjavaju animozitet između skupina ljudi u državama koje su sve manje ideološki i kulturno hegemonne, nego nije ograničeno na odnose između država. Može postojati i unutar naizgled homogenih zajednica, poput hrvatskoga društva. Štoviše, suvremeni svijet gotovo je nemoguće zamisliti bez velikih razlika između političkih skupina. Sukob ljevice i desnice, sve veća politička polarizacija skupina u načinu života i ideološkim, vjerskim, kulturnim, jezičnim i drugim područjima života služe kao dokazna građa Schmittovoga načina gledanja na društvo. Fundamentalne promjene mogu dovesti do stvaranja novih skupina koje više nisu dio kulture iz koje država proizlazi, čime postaju osnova za politički sukoba.

3. *Nomos*

Nakon osnovnoga pojma politike objasnit ću pojam *Nomosa*. Schmitt uzima tu grčku riječ jer drži da u njemačkom ili kojem drugom jeziku ne postoji izravan ekvivalent širokoga spektra pojmovna koje ta riječ obuhvaća, što opravdava na sljedeći način:

„Dok je god grčka riječ *Nomos* iz često citiranih odlomaka Heraklita i Pindara transformirana u prostorno konkretnu, tvorbeni akt reda i opredjeljenja – iz *ordo ordinans* (red redanja) u prosto odigravanje u skladu s onim što treba biti i dosljedno s načinom

⁸ Hooker, *Carl Schmitt's International Thought*, 17.

„Over time, Schmitt moved away from the intimate association of the political with the modern state, and always recognised that the state was a historically contingent form of political expression. In the 1940s and 1950s, Schmitt dedicated considerable energy to contemplating future social configurations that might supersede the state as the dominant basis of public enmity. In this sense, the political is a wholly independent category that seeks to express the most basic manifestation of man in society.“

mišljenja pozitivističkih pravnih sustava, prevođena kao riječ zakon – sva neslaganja o interpretaciji su beznadna i sav filološki genij je besplodan.“⁹

Sam ga opisuje kao:

„*Nomos* je mjera po kojoj je zemlja u nekom poretku dijeljena i smještena; također je oblik političkoga, društvenoga i vjerskoga reda određenoga ovim procesom.“¹⁰

Ono što ta riječ obuhvaća uključuje iskonsku povezanost reda, civilizacije, religije i kulture s granicama unutar kojih se neka zajednica razvija. Čovjek je, prema tome, elementarno određen time što dijeli zemlju između sebe unutar zajednice i stvara granice koje odvajaju *drugoga* od *naših*. Ontološki smo vezani prvo uz obitelj, onda uz zajednicu, narod i državu kao izraz političke volje naroda kojem pripadamo. Čovječanstvo je za Schmitta apstrakcija podređena interesima. Nije dio stvarnoga identiteta osobe, ne može predstavljati istinsko uvjerenje. Ove granice ne moraju biti, iako često jesu prirodne, u obliku rijeka, planina, mora i slično, no važnost je upravo u postojanju podjele. *Nomos*, doduše, ne isključuje postojanje nekog oblika onoga što danas nazivamo međunarodnom zajednicom. Grčki gradovi-države imali su tako granice između sebe i granice koje su od njih odvajale nehelenske narode. Ratovanje među Grcima nije bilo izjednačeno s ratovanjem Grka i drugih naroda.

⁹ Schmitt, *The Nomos of the Earth in the International Law of the Jus Publicum Europeum* (prev. G. Ulmen), Telos Press, New York (2004), 78. „As long as the Greek word *Nomos* in the often cited passages of Heraclitus and Pindar is transformed from a spatially concrete, constitutive act of order and orientation – from an *ordo ordinans* [order of ordering] into the mere enactment of acts in line with the ought and, consistent with the manner of thinking of the positivistic legal system, translated with the word law – all disputes about interpretation are hopeless and all philological acumen is fruitless.“

¹⁰ Schmitt, *The Nomos of the Earth in the International Law of the Jus Publicum Europeum*, 70. „*Nomos* is the measure by which the land in a particular order is divided and situated; it is also the form of political, social and religious order determined by this process.“

Slično tome Europa u srednjem vijeku i Europa nakon reformacije čine dva različita poretka, ali dijele istu podjelu kao i ona u Grčkoj. Odnosi među narodima i državama pretpostavljaju poredak unutar kulturnoga bazena i onoga između pripadnika različitih *Nomosa*. Na primjer, između dvaju kršćanskih vladara naspram kršćanskoga i nekršćanskoga. Hooker ovo opisuje kao:

„Barem u slučaju *just publicum Europeuma*, *Nomos* može biti uspoređen s idejom međunarodnoga prava u smislu dijeljenja okvira razumijevanja – dijeljeno područje unutar kojega se odvija politika. Ali pojam *Nomosa* ne može biti sveden na zakon, posebno na način na koji se kasnije počeo shvaćati. Schmitt izričito odbacuje prevođenje *Nomosa* kao zakon zbog niza nesporazuma koji bi neizbježno slijedili. *Nomos* ne može biti gledan kao skupina pravila ili normi koji na neki način vladaju ili reguliraju ponašanje država. No predstavlja osnovnu razinu zajedništva unutar kojega mnogostrana osnova politike može biti uzdržavana.“¹¹

No, kako je poimanje *Nomosa* vezano uz modernu i suvremenu politiku? Za to je potrebno obratiti pozornost na geopolitički razvoj Europe. U *Land and Sea* vrlo poetično prikazuje sukob dviju vrsta misli unutar staroga kontinenta. Protagonisti sukoba su kopnene i pomorske sile. Određena vrsta povijesnoga determinizma dovodi do stvaranja različitih slika svijeta, možemo reći čak i civili-

¹¹ Hooker, *Carl Schmitt's International Thought*, 24. „In the case of the *jus publicum Europaeum* at least, *Nomos* can be meaningfully compared to an idea of international law in the sense of a shared framework of understanding – a shared field in which politics takes place. But the concept of *Nomos* cannot be reduced to law, especially in the way that the latter term has come to be understood. Schmitt specifically rejects the translation of *Nomos* as law because of the array of misunderstandings that would inevitably ensue. The *Nomos* cannot be viewed as a set of rules or norms that somehow ‘govern’ or ‘regulate’ the conduct of states. But it does represent a basic level of commonality such that the pluriversal basis of politics can be sustained.“

zacija, vezano uz geografski položaj i strateške interese.¹² Kontinentalni način misli bio je inherentno lokalni, danas bismo čak mogli reći konzervativan. Politika počinje u konkretnom. Izranja ideju suvereniteta kao središnju u međunarodnom i civilizacijskom poretku. Zemlja je osnovni izvor prava zbog triju razloga. Prvi je vezan uz okupaciju zemlje kao fundamentalan čin osnivanja bilo kakvoga reda i zakona. Vlast ne može postojati bez mjesta na kojem će se primjenjivati. Drugi je vezan uz ostvarivanje te vlasti i podjelu na domaće i međunarodno. Vlast ima svoj kraj u pogledu dosega moći. Treće je vezanost političke zajednice uz vlasništvo nad tom zemljom i održavanje toga poretka. Tko nije spreman braniti svoje vlasništvo, jednostavno ne može opstati. Stoga je spremnost za rat i sukob u samoj srži svake zajednice.¹³

Okret prema pomorskom uvjetovana je nekolicinom čimbenika. Protestantizam, otkriće Amerika, nove tehnologije, razvoj kapitalizma i nekolicina drugih. Ona je vrlo značajna i stvara potpuno nov način gledanja na svijet. Hooker stoga piše:

„Dok ova slika strukturalnih promjena šesnaestoga stoljeća možda ne će zadovoljiti iz kauzalne perspektive, Schmitt je neovisno uspješan u predstavljanju ove slike kao konkretne, silovite povijesne točke raspuknuća. Njegova je namjera, čini se, da se događa nešto što otvara povijesni razdor između poimanja prostora kao ustaljenoga u kopnu i poimanja prostora kao slobodnoga mora.“¹⁴

¹² Hooker, *Carl Schmitt's International Thought*, 70.

¹³ Hooker, *Carl Schmitt's International Thought*, 84.

¹⁴ Hooker, *Carl Schmitt's International Thought*, 89. „Whilst this scattergun picture of the structural changes of the sixteenth century may fail to satisfy from a causal perspective, Schmitt is nevertheless effective in presenting an image of this as a concrete, momentous, historical point of rupture. His point appears to be that something is happening that is opening a historical cleavage between the conception of space as fixed land and the conception of space as free sea.“

Način mišljenja među ljudima koji pripadaju pomorskom *Nomосу* miče se prema općenitom, neutralnom i apstraktnom. Politika se prestaje gledati kao nešto što proizlazi iz vlastite ontološke vezanosti uz zemlju. Vjeruje se da proizlazi iz univerzalija. Ljudska prava, održivi razvoj, Liga naroda i kasnije Ujedinjeni narodi, Europska unija i druge slične organizacije i ideje primjeri su ove promjene. Međutim, zbog čega Schmitt na ovo gleda kao na nešto negativno? Svoj strah opisuje ovako:

„Najstrašnija promjena svijeta leži u mogućnosti zbunjujućega širenja moći u kojoj stvari postaju sigurne, čujne i jasne da nadilaze mogućnosti naših osjetila; čujne i dakle mjerodavne. Novi pojam vlasništva, ili još više od ovoga: pravilo funkcionalnosti; *cuius regio, eius economia*, sad: *cuius economia, eius regio*. To je novi *Nomos* zemlje; nema više *Nomosa*.“¹⁵

Kao nacionalist, Schmitt je gledao na svoj identitet Nijemca i domovinu Njemačku kao dobre i pozitivne stvari. Kapitalizam i liberalizam pojavljuju se kao razarači kulture, identiteta i domovine. Kapitalizam je za njega ideologija koja stavlja interes kapitala kao prvi imperativ ljudskoga bivanja, ne samo ekonomski sustav slobodnoga tržišta. Interes novca često će biti oprečan interesu države i liberalizam kao popratna pojava imobilizira društvo od obrane vlastitoga postojanja. Privatno, to jest novac, postaje javno. Hooker stoga piše:

¹⁵ Carl Schmitt, *Glossarium: Aufzeichnungen der Jahre 1947–1951*, 16 July 1948, Duncker and Humblot, Berlin: (1991), 179.

„The most terrible transformation of the world lies in [the possibility of] a bewildering expansion of power in which things become certain, audible [hörbar] and clear [vernehmbar] that [nevertheless] surpass the capacity of our physical senses; audible and therefore authoritative [besitzbar]. A new concept of property or, even more than this: the rule of functionality [die Beherrschung von Funktionen]; *cuius regio, eius economia*, now: *cuius economia, eius regio*. That is the new *Nomos* of the Earth; no more *Nomos*.“

„Bez upornosti ideja kao što su država, međunarodno pravo, kršćanski prinčevi, Rimsko Carstvo itd., razlika privatnoga i javnoga ne može preživjeti. Kod Schmitta, dakle, imamo nesrazmjernu juktapoziciju eternalističkih i prezentističkih perspektiva. Nužno nema proturječja u Schmittovu umu između neizbježnosti nasilne politike i uspjeha široko normativnih uredbi koje idu prema ograničavanju toga nasilja. Sva njegova duboka teoretska analiza značenja političkoga pokušava doći do trajnih pravila koje opisuju nešto suštinsko o ljudskom postojanju. Nasuprot tome, Schmitt pokušava opisati raznolike konkretne pojave kroz koje čovjek stvara i proživljava ove bezvremenske pojave. Zaista, Schmittov opis sveopće rimske Crkve kao instituciju koja je za to sposobna, s obzirom na to da Schmitt u nekim navratima pokušava opisati vezu koja nalikuje na teološko izvješće praznine između transcendentálnih kršćanskih istina i Crkve kao ljudske institucije. Konkretno institucije ljudskoga života pružaju zaklon od univerzalnoga i stvaraju forum na kojem političko postojanje ne mora razmatrati univerzalna pitanja.“¹⁶

Što će reći, zaštita vlastitoga interesa i načina života usko je povezana s onim prolaznim i konkretnim. Problem cijeloga

¹⁶ Hooker, *Carl Schmitt's International Thought*, New York; Cambridge University Press (2009), 107. „Without the persistence of ideas such as state, international law, Christian princes, Roman Empire etc., the distinction between public and private cannot survive. What we have in Schmitt, then, is a rather extreme juxtaposition of eternalist and presentist perspectives. There is no necessary contradiction in Schmitt's mind between the inescapability of violent politics, and the success of broadly normative orders that drive towards a containment of that violence. All of his deep theoretical analysis of the meaning of the political is aimed at distilling permanent rules to describe something essential about the human condition. On the other hand, Schmitt seeks to describe the various concrete phenomena through which man has created and experienced these timeless phenomena. Indeed, Schmitt's description of the universal Roman church as one such institution is apt, since at times Schmitt's attempts to describe this relationship resembles the theological account of the gap between transcendental Christian truth and the church as a human institution. The concrete institutions of human life provide a barrier against the universal, and create a forum in which political existence does not have to engage directly with universal questions.“

čovječanstva jest nešto o čemu se ne mora govoriti, niti javni diskurs mora proizlaziti iz onoga što muči političke zajednice koje nisu naše. Lokalni problem je prvi, nešto iz čega se mora polaziti. Nasuprot ovom, pojavljuje se univerzalno, što laički rečeno za Schmitta nije naš problem. No univerzalno predstavlja još jedan problem, neutralnosti koja će dalje pojasniti zašto je negativno gledao na navedene načine razmišljanja.

4. Problem neutralnog

Spomenuti strah od liberalizma vidi u pretenzijama na neutralnost. Kao tema koja se provlači kroz cijeli njegov opus nije lako pronaći jedno djelo ili jedan citat koji ovo najbolje objašnjava. Čini mi se da je to ipak najlakše razumjeti kroz tekst „The Turn to the Discriminating Concept of War“, napisan u povodu potpisivanja Briand-Kellogovoga pakta o apsolutnoj zabrani rata kao instrumenta politike. Rat je do toga pakta bio nešto unutar suverenoga prava svake države. Moralnost rata nije moguće suditi izvana jer ne postoji tijelo iznad suverene države. Ideja ovoga pakta bila je, naravno, smanjiti žrtve i ograničiti sukobe nakon iskustva Prvoga svjetskoga rata. Međutim, Schmitt drži da je ovakav pakt građen na nečem fundamentalno pogrešnom. Sukobi su u samoj srži politike, kao što sam ranije ustanovio, a rat je krajnji izraz naravi čovjekova postojanja. Dakle, Briand-Kellogov pakt ne će i ne može zaustaviti rat. No, što može učiniti? Može, kao što naslov eseja kaže, diskriminirati koji je sukob rat, a koji nije. Schmitt objašnjava:

„Za nacije koje imaju određen relativistički ili antagonistički mentalitet, danas više nema svetih ratova, čak i iskustva svjetskoga rata protiv Njemačke pokazuju da ratna propaganda ni na koji

način ne stvara moralna uvjerenja koja normalno stvara križarski rat. No suvremeno raspoloženje traži procedure pravne ili etičke ‘pozitivizacije’ za pravedan rat. Ženevska Liga naroda, ako je to uopće primjetno, fundamentalno je sustav legislative, sustav koji monopolizira prosudbe o pravednosti rata. Više od toga, donosi silovitu odluku o pravednosti ili nepravednosti rata – odluku vezanu za diskriminirajući pojam rata – određenim silama. Dok god postoji u ovom obliku, ženevska Liga naroda samo je sredstvo pripreme za rat u punom smislu ‘totalan’: Naime, rat koji podupiru trans-državne i trans-nacionalne pretenzije na pravdu. [...] Važno je za primijetiti o dosadašnjem stupnju razvoja međunarodnoga prava zajedništvo ženevske Lige naroda sa sveopćim, ekumenskim svjetskim poretkom – i posebno postignuća u razlikovanju pravednih i nepravednih ratova – dovela je do takve krize (kao što pokazuju događaji u istočnoj Aziji, Africi i Španjolskoj) da je sada nemoguće razlikovati ne samo pravedan i nepravedan rat već i ‘rat’ i ‘ne rat’ [...] Hijerarhija čistih normi više nije dovoljna. Ili treba postojati hijerarhija konkretnih institucija autoriteta međunarodnoga prava ili diskriminirajući pojam rata treba biti prihvaćen. Institucionalizacija daje mnoge programe ‘konstruktivpacifizma’, baš koju bi se moglo nazvati pravnom ‘pozitivizacijom’. U skladu s tim, ne samo u principu već i u praksi, vrijednost stvarnoga, konkretnoga poretka zajednici vezanoj uz međunarodno pravo i organiziranu kroz ženevsku Ligu naroda. Ženevska Liga naroda i cijeli *communaute internationale* vezan je time ili dobiva pravi ‘ustav’, kroz koji je institucionalna i ustavna mogućnost učinkovite ‘kolektivne akcije’ jamčena, ili ženevska Liga barem ima neko značenje kao predstavnik ‘moralnoga’ uvjerenja autoriteta koji odlučuje pravednost ili nepravednost rata u svijetu.“¹⁷

¹⁷ Carl Schmitt, *Writings on War* (prev. T. Nunan), Cambridge, Polity Press (2011), 31–32. „For nations of a certain relativistic or agnostic mentality, today there are no more holy

Institucije postavljene za čuvanje mira čuvaju interese koji nisu neutralni niti filantropski. Uporabom svojevrsnoga moralnoga monopola mogu upravljati geopolitičkim odnosima. Primjeri nisu nešto što je nakon ovoga teško primijetiti. *Proxy* ratovi Sjedinjenih Američkih Država, rušenje vlada, financiranje terorističkih organizacija i koješta drugo više se ne odvija u ograničenim područjima ratovanja, kao što su se odvijali ratovi unutar europskoga *Nomosa*. Oni nisu rat, jer se pojam rata diskriminira. Jedino što je ovakvim paktom postignuto jest promjena kozmetike sukoba. Možemo reći da više nisu jasni i iskreni, država A ne napada državu B na temelju suverenoga prava *jus ad bellum*, jer ga nema. Stoga vrijedi međunarodni „snađi se, družo“ u iskorištavanju prava i geopolitičke situacije za opravdavanje rata i pakiranje u okvire nečega što se ne naziva ratom.

wars, even if the experiences of the world war against Germany have shown that wartime propaganda in no way dispenses with the moral convictions that are normally only acquired from a Crusade. But the modern disposition requires the procedures of legal or ethical 'positivization' for a just war. The Geneva League of Nations, if it is anything appreciable at all, is fundamentally a system of legalization, a system that monopolizes judgment on the just war. More than that, it bestows the momentous decision on the justice or injustice of a war – a decision tied with the turn to the discriminating concept of war – upon certain powers. As long as it exists in its current form, the Geneva League of Nations is only a means to the preparation of a war that is in the fullest sense 'total': namely, a war backed by trans-state and trans-national claims to justice. [...] What is noteworthy about this recent stage of the development of international law is that the union of today's Geneva League of Nations with a universal, ecumenical world order – and in particular the achievement of a distinction between just wars and unjust wars – has led to such a crisis (as shown by the events in East Asia, Africa, and Spain) that it is now impossible to distinguish between not only the just and unjust war, but also between 'war' and 'not-war [...]. A hierarchy of mere norms will clearly no longer suffice. Either there ought to be a hierarchy of concrete institutions and authorities of international law, or the discriminating concept of war ought to be accepted. Institutionalization gives the many programs of a 'constructive pacifism' just that which one could dub a legal 'positivization'. It accords, not only in principle but also in practice, the worth of a real, concrete order to the community bound to international law and organized through the Geneva League of Nations. The Geneva League of Nations and the entire *communauté internationale* bound therein receives either a true 'constitution', through which institutional and constitutional possibilities of an effective 'collective' action are guaranteed, or the Geneva League has at least some meaning by representing the 'moral' conviction of an authority that decides on the justness or unjustness of a war for the world."

5. Lažna neutralnost, konvencije i sporazumi

Nadam se da sam nekoliko stvari učinio plauzibilnim. Prvo, da je sukob jedan od temeljnih odnosa u politici. Drugo, da je čovjek u normalnim odnosima vezan uz svoju imovinu, zajednicu i domovinu. Treće, da moderni *Nomos* ove tri stvari pokušava učiniti manje važnim. Četvrto, da se iza odnosa međunarodnoga prava kriju interesi. Peto, da čista neutralnost ne postoji.

Što to znači za Republiku Hrvatsku u svjetlu političkih događanja 2018. i 2019. vezano uz Istanbulsku konvenciju i Marakeški sporazum? Gdje je iz Schmittove perspektive problem u njima?

Navest ću nekoliko članaka svake ne bih li prikazao lažnu neutralnost, interese iza njih i najvažnije, rušenje *Nomosa* specifičnoga za Hrvatsku.

Članak 12. – Opće obveze. 1. Stranke će poduzeti potrebne mjere za promicanje promjena u društvenim i kulturnim obrascima ponašanja žena i muškaraca s ciljem iskorjenjivanja predrasuda, običaja, tradicija i svih drugih postupanja u praksi koja se temelje na ideji manje vrijednosti žena ili na stereotipnim ulogama žena i muškaraca. [...] 4. Stranke će poduzeti potrebne mjere za poticanje svih članova društva, osobito muškaraca i dječaka, da aktivno pridonesu sprječavanju svih oblika nasilja obuhvaćenih područjem primjene ove Konvencije. 5. Stranke će osigurati da se kultura, običaji, vjera, tradicija ili takozvana „čast“ ne će smatrati opravdanjem za bilo koje djelo nasilja obuhvaćeno područjem primjene ove Konvencije. 6. Stranke će poduzeti potrebne mjere za promicanje programa i aktivnosti za osnaživanje žena.

Članak 14. – Obrazovanje. 1. Stranke će poduzeti, kada je to primjereno, potrebne korake kako bi nastavne materijale o pitanjima kao što su ravnopravnost žena i muškaraca, nestereotipne rodne uloge, uzajamno poštovanje, nenasilno rješavanje sukoba u osobnim odnosima, rodno utemeljeno nasilje nad ženama i pravo na osobni integritet, prilagođeno razvojnim sposobnostima učenika, uključile u redovni nastavni plan i program i na svim razinama obrazovanja.¹⁸

Ako prihvaćamo Schmittovu kritiku neutralnosti i globalizacije *Nomosa*, u oči prije svega upada odnos prema naravnim i za hrvatsku tradicionalnim odnosima između muškaraca i žena. Usmjerenje žene prema majčinstvu i poslovima brige, muškarca kao onoga koji zarađuje kruh za obitelj na častan i muževan način predstavljaju stereotipe. Republika Hrvatska obvezuje se „iskorijeniti“ pogled na svijet koji sadržava takva uvjerenja, iako se ne radi o nepravednom ili nasilnom postupanju prema ženama. Razlike i specifičnosti koje postoje u hrvatskom narodu naspram drugih naroda postaju nešto što se mora izbrisati. Novi odnosi, koji se predstavljaju kao neutralni i usmjereni na zaštitu žena, paravan su za standardizaciju ponašanja prema modelu nekoga drugoga.

Marakeški sporazum utjelovljenje je mnogih Schmittovih strahova. Masovne migracije pojava su koja najdoslovnije ruši sve granice. Milijuni ljudi prolaze kroz nekolicinu država te su bez volje autohtonoga stanovništva primani i smješteni većinom po zapadnoeuropskim zemljama. Kulturne promjene koje slijede nije lako predvidjeti, no one će zasigurno iz temelja promijeniti život prosječnih građana. Na kraju krajeva, suživot pretpostavlja zajednički forum na kojem će se komunikacija održavati, no taj forum

¹⁸ Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (prev. Globalink), Zagreb, Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske (2014), 8–9.

teško može postojati ako osobe na tom forumu ne dijele gotovo ništa. Jezik, rasa kao vanjski pokazatelj kulturne i klasne pripadnosti, religija, način odnosa prema drugima, neverbalna komunikacija i mnoštvo drugih nesuglasica dovode do sukoba između skupina. Taj sukob zbog masovnog prihvaćanja Arapa i Afrikanaca u Europu dio je svakodnevice svih zemalja koje su ih prihvaćale, a ovakva će ga politika samo intenzivirati. Vjerujem da zanimanje za ovakvu politiku postoji, iako ću se za potrebe ovoga teksta suzdržati od daljnjih špekulacija. Političke elite radi njega doslovno ruše granice i iz temelja mijenjaju društvene odnose, uljepšavajući cijelu stvar jezikom neutralnosti. Tako Cilj 17. propisuje:

„Nadalje, iskazujemo opredjeljenje za promicanje, u suradnji sa svim dijelovima društva, otvorenoga javnoga diskursa o migracijama i migrantima utemeljenoga na dokazima, koji generira realniju, humaniju i konstruktivnu percepciju u tom pogledu“;

„Promicanje neovisnoga, objektivnoga i kvalitetnoga izvješćivanja medijskih kuća, uključujući internetsko informiranje, uključujući putem senzibiliziranja i educiranja medijskih djelatnika o pitanjima i terminologiji u vezi s migracijama, podižući etičke standarde izvješćivanja i oglašavanja i zaustavljanjem dodjele javnih sredstava ili materijalne potpore medijskim kućama koje sustavno promiču netoleranciju, ksenofobiju, rasizam i druge oblike diskriminacije prema migrantima, uz puno poštovanje slobode medija“;

„Uspostavu mehanizama za sprječavanje, otkrivanje i reagiranje na rasno, etničko i vjersko profiliranje migranata od strane javnih tijela, kao i sustavnih slučajeva netolerancije, ksenofobije, rasizma i svih drugih brojnih i međusobno sličnih oblika diskriminacije, u suradnji s nacionalnim institucijama za ljudska prava, uključujući putem praćenja i objave analize trendova, te osiguravanjem

pristupa učinkovitim mehanizmima podnošenja pritužbi i pravne zaštite“;

„Promicanje kampanja za podizanje svijesti usmjerenih na zajednice podrijetla, tranzita i odredišta kako bi se percepcije javnosti o pozitivnim doprinosima sigurnih, uređenih i regularnih migracija formirala na temelju dokaza i činjenica, i radi zaustavljanja rasizma, ksenofobije i stigmatizacije svih migranata“;

„Angažiranje migranata, političkih, vjerskih i društvenih čelnika te pedagoga i pružatelja usluga na otkrivanju i sprječavanju slučajeva netolerancije, rasizma, ksenofobije i drugih oblika diskriminacije protiv migranata i dijaspora te podupiranje aktivnosti u lokalnim zajednicama na promicanju uzajamnoga poštovanja, uključujući u kontekstu izbornih kampanja.“¹⁹

John Fonte za *European Conservative* primjećuje da ove članke treba prevesti iz birokratsko-orvelovskoga jezika u jezik prakse. U praksi države obvezuju se na provođenje propagande, na cenzuriranje bilo čega kritičnoga usmjerenoga prema migracijama ili migrantima.

Također, shvaća da činjenica da je ovaj dokument neobvezujući ne znači da u rukama vlasti moralno i politički ne opravdava provođenje članaka, kao da je obvezujući. Vrlo važan problem, nastavlja, narav je običajnoga međunarodnoga prava. Neobvezujući dokumenti u povijesti često su postajali obvezujući kroz procese pozitivizacije prava. Transnacionalni sudovi u suradnji s nevladinim

¹⁹ Ministarstvo vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske, Globalni kompakt o sigurnim, urednim, uređenim i regularnim migracijama (<http://www.mvep.hr/files/file/2018/1811161552-globalni-kompakt-o-sigurnim-urednim-i-regularnim-migracijama.pdf>, pristupljeno 15. 5. 2019.).

organizacijama mogu dovesti do pretvaranja nominalno neobvezujućega u obvezujuće.²⁰

6. Zaključak

Tekst za sobom ostavlja pitanja jer sam mnoge stvari izostavio. Bio sam primoran to učiniti jer je Schmitt autor u čijim se djelima nekolicina teza ponavlja i gradi jedna na drugoj te bi za daljnju ekspoziciju važnih elemenata njegove misli bilo potrebno još mnogo teksta. Retrospektivno gledajući, kao čitatelj, sva njegova djela spajaju se u jedno monumentalno. No nadam se da sam uspio prikazati nekoliko stvari. Prvo, važnost sukoba u politici kao temeljnoga odnosa. Drugo Nomos, kao nešto na čemu se osniva postojanje svake zajednice. Treće, tendenciju suvremenoga međunarodnoga prava ka univerzalnog i neutralnog. Četvrto, neutralno i univerzalno kao pojave koje su u političkom životu vrlo rijetke. Peto, konkretne međunarodne dokumente koji utjelovljuju napad na hrvatski *Nomos*.

Schmitt kao autor, držim, nudi iznimno bogatu filozofiju politike i prava, koja može postati jedna od temeljnih prizmi u načinu misli suvremenoga konzervativnoga političkoga djelovanja. Liječi pretenzije na liberalno i neutralno afirmirajući vlastito konkretno postojanje, potrebe i identitet koji se ne može svesti na jeftin birokratski jezik ili na novokantovske proklamacije dokumenata međunarodnoga prava. Stoga se nadam da će i moj tekst pridonijeti oživljavanju njegove misli u Hrvatskoj.

²⁰ John Fonte „Democratic Self-Government or Mass Migration“, objavljen na The European Conservative (<https://europeanconservative.com/2019/04/democratic-self-government-or-mass-migration/>, pristupljeno 15. 5. 2019.).

Carl Schmitt, Marraakesh Agreement and Istanbul Convention

Abstract: The main goal of this paper is to exhibit the basic ideas in the philosophy of Carl Schmitt, discriminating between friend and foe as a basis for politics, the notion of *nomos* as one of the foundations for existence of a political community and difficulty of neutrality and impartiality in international law. Alongside that to view the Istanbul Convention and Marakesh Declaration through his philosophy.

Keywords: *Carl Schmitt, concept of the political, nomos, international law, Marakesh Declaration, Istanbul Convention*

Bibliografija

Carl Schmitt, *Glossarium: Aufzeichnungen der Jahre 1947–1951*, Berlin: Duncker and Humblot (1991).

Carl Schmitt, *Political Romanticism* (prev. G. Oakes), Cambridge, MA: MIT Press (1986).

Carl Schmitt, *Political Theology, Four Chapters on the Concept of Sovereignty* (prev. G. Schwab), Cambridge, The MIT Press (1985).

Carl Schmitt, *The Concept of the Political* (prev. G. Schwab), Chicago: University of Chicago Press (1996).

Carl Schmitt, *The Nomos of the Earth in the International Law of the Jus Publicum Europeaum* (prev. G. Ulmen), New York: Telos Press (2004).

Carl Schmitt, *Writings on War* (prev. T. Nunan), Polity Press, Cambridge, Polity Press (2011).

<http://www.mvep.hr/files/file/2018/1811161552-globalni-kompakt-o-sigurnim-uredenim-i-regularnim-migracijama.pdf>, pristupljeno 15. 5. 2019.

J. de Maistre, *Considerations on France* (prev. Richard A. Lebrun), Cambridge, Cambridge University Press (2003).

John Fonte, *Democratic Self-Government or Mass Migration*
<https://europeanconservative.com/2019/04/democratic-self-government-or-mass-migration/>, pristupljeno 15. 5. 2019.

Ministarstvo vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske, *Globalni kompakt o sigurnim, urednim, uređenim i regularnim migracijama*

Ured za ravnopravnost spolova, Vlada Republike Hrvatske, *Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji* (prev. Globallink), Zagreb, (2014).

William Hooker, *Carl Schmitt's International Thought*, New York; Cambridge University Press (2009).

